

Utjecaj društvenih medija na radikalizaciju stanovništva

Jelić-Radaković, Andrija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:405762>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Sažetak

U ovom radu će se obraditi fenomeni radikalizacije putem Interneta, njene posljedice – terorizma na tlu zapadne Europe, te društvenih mreža i njihovih značajki koje omogućavaju prethodna dva procesa. Rad pretpostavlja ove fenomene kao neodvojive, odnosno povezane uzročno-posljedičnim vezama obrađenima unutar rada. Rad se nakon postavljanja teorijskog okvira i definiranja temeljnih pojmova fokusira na dostupna znanstvena istraživanja o ovim fenomenima, te ih povezuje sa sociološkom paradigmom simboličkog interakcionizma. Rad uzima u obzir i ulogu društvenih mreža u samom procesu radikalizacije te ispituje njihove akcije i samu odgovornost u procesu koji može završiti terorističkim činom. Na kraju rada se rezimiraju zaključci do kojih se uz pomoć dostupne literature došlo, te se daje prijedlog za daljnje istraživanje ovih fenomena.

Ključne riječi: online, radikalizacija, terorizam, društvene mreže, zapadna Europa, ISIL, simbolički interakcionizam

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Pojmovi radikalizacije i terorizma	4
2.1 Faze radikalizacije.....	5
2.2 Pojava radikalizacije na društvenim mrežama.....	6
2.3 Značajke radikalizacije na društvenim mrežama	6
3. Signali radikalizacije na društvenim mrežama	7
3.1 Signali radikalizacije, društvene mreže i simbolički interakcionizam.....	9
4. Terorizam u Europi	10
5. Odgovor društvenih mreža – <i>online</i> protuterorizam	12
5.1 Izazovi za budućnost.....	13
6. Zaključak.....	14
7. Literatura.....	15

1. Uvod

Cilj ovog rada je na teorijskoj razini povezati fenomen društvenih medija i učinka radikalizacije koje obnašaju terorističke organizacije s ciljem vrbovanja novih članova, poglavito na području zapadne Europe. Rad će se najviše fokusirati na europske zemlje u kojima je počinjeno najviše terorističkih činova (u koje se ubrajaju Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Španjolska) (Nesser et al., 2016:4). Ova tema je izabrana za obradu zbog značaja koji fenomen društvenih mreža ima za svakodnevicu današnjeg ljudskog društva, te kako bi ju povezali s fenomenom terorizma – nečeg nesvakidašnjeg i zastrašujućeg većini populacije, kojoj terorizam nije ni na kraj pameti dok se koristi društvenim mrežama. Kroz ovaj rad će se predstaviti slučaj da su ova dva, na prvi pogled nepovezana fenomena, u dvadeset i prvom stoljeću zapravo neodvojiva. Kako će se pokazati u nadolazećim poglavljima ovog rada, terorističke organizacije se služe modernim alatima poput društvenih mreža kako bi izolirale, radikalizirale te potakle na akciju podobne i/ili podložne pojedince koji su spremni u ime viših ideala poduzeti drastične mjere.

Kako bi se učinci i posljedice ovog fenomena mogli adekvatno obraditi i razumjeti, potrebno je definirati osnovne pojmove korištene u ovom radu, poglavito terorizma i radikalizacije. Nakon definiranja temeljnih pojmova u uvodnom poglavlju, rad će se fokusirati na postavljanje teorijskog okvira te obraditi konkretne slučajeve radikalizacije i njihove uzročno-posljedične veze. Iz dostupne literature će se izvući zaključci o načinima za rješavanje problema terorizma i *online* radikalizacije u zapadnoj Europi. Zaključno, ovaj rad će pokušati povezati obrađene pojmove s teorijskom paradigmom simboličkog interakcionizma, te zaključiti je li povezanost ova dva fenomena adekvatno istražena u znanstvenoj zajednici, te dati prijedlog za daljnje istraživanje.

2. Pojmovi radikalizacije i terorizma

Terorizam nije datost u stvarnom svijetu, već interpretacija zbivanja od strane medijskih i državnih aparata, čije interpretacije događaja nisu objektivna istina već svjestan trud da se manipulira percepcijom u korist promoviranja određenih stavova (Turk, 2004). Sama interpretacija je li nešto terorizam ovisi o perspektivi promatrača, te se definiranje pojma terorizma može pretvoriti u moralno pitanje, u kojem je „...onaj tko je za nekog terorist,... drugome...borac za slobodu“ (Jenkins, 1982:12).

Američki sociolog Jack P. Gibbs (1989:329) tvrdi da označavanje nekog fenomena terorizmom dovodi do osuđivanja aktera, te to samo po sebi otkriva ideološku i/ili političku pristranost. Jenkins (1982) ipak nudi argumentacijski okvir uz koji se terorizam može definirati: teroristi ne prepoznaju neutralni teritorij, ne razlikuju civile od vojnog osoblja te otimaju, muče i ubijaju civile. Sami činovi terorizma se događaju u razdoblju mira, a da se događaju u razdoblju rata skoro uvijek bi kršili ratne zakone. Činovi terorizma uvijek uključuju nasilje, koje je motivirano političkim uvjerenjima aktera, te se obnašaju na način da ostvare najveći mogući publicitet. Jenkinsova karakterizacija terorizma je korisna široj populaciji koja pojam terorizma uglavnom pripisuje islamskim ekstremistima koji vrše terorističke činove, što ne mora uvijek biti slučaj. Autorica Đurđica Radaković Groš u članku *Uzroci radikalizacije terorista* (2018) povezuje zajedničke čimbenike definicija radikalizacije različitih autora, te im nalazi zajedničke elemente: Radikalizacija je fenomen koji se, ovisno o autoru, karakterizira kao individualni, psihološki ili društveni proces tijekom kojega pojedinac poprima radikalnija i ekstremistička uvjerenja i ideologije. Iz ovoga, Radaković Groš (2018:330) izvodi zaključak kako je „...posljedica radikalizacije promjena na spoznajnom (kognitivnom) području u smjeru usvajanja ekstremnih uvjerenja/svjetonazora/ideologija“. Autorica na dobar način rezimira proces radikalizacije, i kao što će se pokušati dokazati u nadolazećim poglavljima, proces radikalizacije možemo povezati s izmjenom značenja i simbola okoline pojedinca, što je jedan od glavnih postulata sociološke škole simboličkog interakcionizma.

2.1 Faze radikalizacije

Radaković Groš (2018:331) po Precht (2007:34) na primjeru islamskih terorista na području Europe navodi kako se proces radikalizacije može podijeliti na četiri faze, koje se sastoje od

- a) predradikalizacije,
- b) konverzije i identifikacije,
- c) uvjeravanja i indoktrinacije te
- d) akcije.

Pozadinski procesi koji se događaju u ove četiri faze radikalizacije mogu se dijeliti na tri skupine – pozadinski faktori, faktori „okidači“, te faktori „prilike“. Pozadinski faktori su najprisutniji u prvoj fazi, odnosno fazi predradikalizacije a neki od njih su kriza muslimanskog identiteta, iskustvo diskriminacije i alienizacije te percipirane nepravde te „...relativni nedostatak javne debate o islamskom terorizmu na Zapadu unutar muslimanske zajednice“ (Radaković Groš, 2018:334).

Faza konverzije se sastoji od pojačanja religijskog identiteta pojedinca te radikalnijeg shvaćanja islamske religije. Ovo može biti utjecaj društvenog kruga ili grupe na pojedinca, promjena okoline ili korištenje društvenih mreža za istraživanje o islamskoj religiji, što može dovesti do radikalnijih sadržaja u čemu potpomažu algoritmi društvenih mreža (Nyst, 2019: 119). Faza identifikacije se može opisati kao porast poistovjećivanja s ekstremističkim stajalištima i razmišljanjima (Radaković Groš, 2018). U ovim fazama su prisutni i faktori „okidači“, koji se mogu sastojati od glorifikacije džihada ili karizmatičnog pojedinca koji može svojim *gravitasom* privući podobne pojedince. U trećoj fazi ili fazi uvjeravanja, aktera se odvaja od prethodnog života, dodjeljuje mu se uloga unutar grupe te ga se priprema za akciju, odnosno teroristički čin. U ovoj fazi su prisutni takozvani katalizatori, od kojih autor navodi prekomorska putovanja (često pod izlikom vjerskog hodočašća), stvaranje grupnih odnosa ili veza, te sudjelovanje u lokalnom kampu za obuku. Akteri u ovoj fazi imaju i mjesta susreta, koja spadaju pod prethodno navedene faktore „prilike“. To su uglavnom mjesta nepristupačna za detektiranje, poput privatnih domova, sela ili automobila (Radaković Groš 2018:334).

Posljednja faza radikalizacije, faza akcije, se sastoji od pripreme, planiranja i počinjenja terorističkog čina. Neki od faktora, poput mjesta susreta, ostaju isti kao u prethodnim fazama, dok su neki od ključnih komponenata ove faze odabir meta, nadzor i proizvodnja eksplozivnih naprava ili drugog oružja koje će se iskoristiti za teroristički čin (Radaković Groš, 2018).

Iz navedenog se može zaključiti da je radikalizacija sistematiziran proces, a istraživanja pokazuju da su joj najpodložniji muškarci u tridesetim godinama života, koji dijele osobne, društvene i povijesne faktore (Radaković Groš, 2018). Ova činjenica se može povezati s porastom individualnosti u današnjem svijetu, gdje pojedinci nisu pripadnici množtvu društvenih grupa, te ih je iz tog razloga lakše izolirati kako bi radikalizacija bila uspješna.

2.2 Pojava radikalizacije na društvenim mrežama

Fenomen tzv. *cyber*-terorizma nije novost – nakon terorističkog napada na World Trade Center i velike antiterorističke kampanje koja je uslijedila, mnoštvo terorističkih organizacija i skupina potražile su alternativu na Internetu. Zbog ugnjetavanja, kontroliranja i praćenja takvih stranica od strane antiterorističkih organizacija, teroristi, to jest članovi takvih stranica počeli su koristiti prvenstveno društvene mreže za širenje propagandnih poruka i sadržaja (Weimann, 2015). Na ovo ukazuje činjenica da se „...devedeset posto terorističkih aktivnosti na Internetu odvija putem društvenih mreža“ (Weimann, 2015:181). U ovome potpomažu i karakteristike *online* društvenih medija. Za razliku od klasičnih masovnih medija, značajke poput interaktivnosti, dosega, frekvencije te dvosmjernog i interaktivnog komunikacijskog modela omogućuju stvaranje manjih, zatvorenijih skupina korisnika koji mogu mijenjati svoju ulogu – istovremeno biti član publike i komunikator. Ovaj model komunikacije upotpunjen s činjenicom da su društvene mreže lako dostupne i sve više popularne među svjetskom populacijom (a pogotovo mlađim naraštajima) nam daje obrazloženje prethodno navedenog citata (Weimann, 2015). Osim toga, ove činjenice nam ukazuju na prirodu Interneta kao medija. Zbog visoke stope regulacije, propagandni materijal terorističkih organizacija se ne bi mogao širiti putem konvencionalnih masovnih medija poput novina ili televizije.

2.3 Značajke radikalizacije na društvenim mrežama

Terorističke organizacije poput ISIL-a (Islamska Država Iraka i Levanta) koriste društvene mreže za diseminaciju propagandnih sadržaja na engleskom jeziku, s ciljem poticanja individualnih terorističkih činova na području zapadne Europe (West, 2016:10). Društveni mediji terorističkim organizacijama omogućuju i uporabu metoda poput *narrowcastinga* –

targetiranja korisnika pogodnih za radikalizaciju uporabom korisničkih značajki poput spola, dobi, stranica koje prate i slično (Weimann, 2015:182).

Izneseni podaci ukazuju ne samo na modernizaciju metoda koje članovi terorističkih skupina upotrebljavaju već i na globalizaciju koja se odvija kao sveprisutan pozadinski proces – i „teroristi zemalja trećeg svijeta“ sposobno upotrebljavaju društvene mreže kako bi proširili svoju poruku i *online* status. Ovome svjedoči i autor Levi J. West u svom članku „*#jihad: Understanding Social Media as a Weapon*“ (2016:15), koji tvrdi da „...današnja uporaba društvenih medija od strane džihadista nije rezultat organskog i pojavnog procesa, već promišljeno i kalkulirano usvajanje platforme idealne za strategizaciju i organizaciju koja je svojstvena mnogim suvremenim džihadistima“. Autor ovo povezuje sa svojevrsnom snalažljivošću modernih terorista, u ovom slučaju pripadnika ISIL-a, koji diseminacijom propagandnih sadržaja putem društvenih medija mogu nadomjestiti nedostatak konvencionalnih sredstava za emitiranje i limitirane resurse koje im inače ograničavaju djelovanje (Levi, 2016). Ovu činjenicu nam potvrđuju i sami pripadnici terorističkih organizacija, koji su društvenu mrežu *Facebook* opisali kao „...odličnu ideju, bolju od foruma...Umjesto čekanja ljudi da dođu k nama da ih informiramo, možemo pristupiti njima i naučiti ih...ako imamo grupu od pet tisuća ljudi, pritiskom gumba im možemo poslati standardiziranu poruku...Ova objava je sjeme i početak naših napora da optimiziramo uporabu *Facebooka*“ (Weimann, 2015:182).

3. Signali radikalizacije na društvenim mrežama

Autori Matthew Rowe i Hassan Saif u svom članku *Mining Pro-ISIS Radicalisation Signals from Social Media Users* (2016:329) dovode u svezu proces *online* radikalizacije i način uporabe društvenih mreža, odnosno komunikacije korisnika na društvenim mrežama. Teroristička organizacija u pitanju je ISIL, a istraživana publika su korisnici društvene mreže *Twitter*. Kroz rad se definiraju vremenski periodi u kojima korisnici prisvajaju tzv. „Pro-ISIS“ ponašanje i stavove te se karakteriziraju divergentna ponašanja – leksička i socijalna. Cilj istraživanja je mjerenje utjecaja ISIL-a na pojedinca s obzirom na njegovo prisvajanje određenih termina (Rowe i Saif, 2016:329).

Rowe i Saif (2016) postavljaju tri istraživačka pitanja:

1. Kako vidimo da je korisnik prihvatio „pro-ISIL“ stav?
2. Što se dešava korisnicima prije demonstriranja radikaliziranog ponašanja a što nakon?
3. Što utječe na korisnike da prihvate „pro-ISIL“ terminologiju i jezik?

Autori smatraju da su odgovori na ta tri pitanja korisni za uspostavu kontra-narativa. Njihovo se istraživanje temelji na *data-mining* pristupu – na temelju *Twitter* objava oni mogu količinski izmjeriti signale radikalizacije, koje prepoznaju u objavama „pro-ISIL“ termina i sadržaja, što smatraju fazom aktivacije radikaliziranog ponašanja te na temelju toga prate ponašanje korisnika prije, za vrijeme i nakon radikalizacije. Rowe i Saif zaključuju da korisnici terminologiju preuzimaju od drugih korisnika, s kojima se poima visoka razina homofilije – tendencije za formiranjem snažne socijalne veze s ljudima s kojima pojedinac dijeli definirajuće karakteristike, poput spola, dobi, etničke pripadnosti, socio-ekonomskog statusa, osobnih vjerovanja itd. Znanstvenici ovo povezuju s formiranjem podzajednica, kojima je i namijenjen ovakav radikalizirajući sadržaj (Rowe i Saif, 2016).

Autori su za ovo istraživanje uzeli set od 652 korisnika, čiji su korisnički računi korišteni za istraživanje o konfliktu u Siriji 2014. godine. Od 652 praćena korisnička računa, ostalo je 512 aktivnih, od kojih su autori preuzeli povezane korisničke račune (odnosno pratitelje) te ih ograničili na one koji prebivaju unutar Europe. Autori su tako došli do konačne brojke od 153 tisuće korisnika te su od svakog korisnika analizirali tri tisuće i dvjesto objava, ostavljajući samo one pisane na engleskom (43 posto objava) i arapskom jeziku (41 posto objava). Autori su analizom dobivenih podataka došli do zaključka da je dinamika grupe, odnosno društvena dinamika, bitan faktor u poprimanju „pro-ISIL“ terminologije i jezika (Rowe i Saif, 2016:338).

3.1 Signali radikalizacije, društvene mreže i simbolički interakcionizam

Zaključak prethodnog istraživanja možemo povezati s ranije spomenutim pojmom homofilije, koju autori unutar članka dijele na leksičku (sličnost korištenih pojmova), interaktivnu (interakcije između korisnika koje dovode do korištenja iste terminologije i jezika) te homofiliju dijeljenja sadržaja (Rowe i Saif, 2016:336).

Autori su također zaključili da su, prije poprimanja „pro-ISIL“ terminologije i jezika, korisnici prolazili kroz „...period snažnog jačanja inovacije (npr. komuniciranje s novim korisnicima i korištenja novih pojmova), koji označava odbacivanje prijašnjeg ponašanja od strane korisnika i eskalaciju novog ponašanja do aktivacije“ (Rowe i Saif, 2016.). Ovi signali radikalizacije se mogu povezati s postulatima simboličkog interakcionizma, odnosno s pretpostavkama da se:

- a) čovjek ponaša prema okolini usklađeno sa značajkama ili vrijednostima koje toj okolini sam pridaje,
- b) Simboličke vrijednosti nisu fiksne i konstantne, već stvorene i promijenjene u situacijama interakcije te
- c) Simboličke vrijednosti su rezultat interpretacije proizašle iz konteksta neke interakcije (Blumer, 2009:2).

Iz usporedbe zaključaka navedenog istraživanja i prethodno navedenih triju postulata simboličkog interakcionizma može se zaključiti da su se korisnici:

- a) ponašali prema terorističkoj propagandi u skladu sa setom vrijednosti koji su joj sami pridali,
- b) mijenjali svoje simboličke vrijednosti navedenog sadržaja postupno i u skladu sa situacijom interakcije
- c) te poprimili nove, radikalnije vrijednosti kao rezultat interpretacije proizašle iz konteksta te iste interakcije.

4. Terorizam u Europi

U razdoblju od 2014. do 2016. godine u Europi je zbog džihadističkih terorističkih napada poginulo više ljudi nego u svim prijašnjim godinama (Nesser et al., 2016:3). Iako tu brojku možemo pripisati nekolicini napada koji su rezultirali s mnogo žrtava (Nesser et al., 2016), ona neupitno ukazuje na rastući trend organiziranih i individualnih terorističkih napada na području europskih zemalja. Proteklih godina se s izvršenim i planiranim terorističkim napadima sve više spominje ISIL, koji je zauzeo mjesto Al-Qaeide kao glavna teroristička prijetnja europskom stanovništvu (Nesser et al., 2016:5). Iz obrađenog propagandnog materijala koji objavljuje ISIL, jasno je da ta teroristička organizacija vodi (Nesser et al., 2016:4) „...organiziranu terorističku kampanju osvete i zastrašivanja nauštrb svojih europskih protivnika, velikim dijelom motivirana njihovom participacijom u ratu protiv ISIL-a u Iraku i Siriji“. Iako europska javnost doživljava terorizam kao novu prijetnju, činjenica je da se napadi i planiranja izvršavaju uspješno jer su temeljeni na već postojećoj infrastrukturi prijašnje aktivnih terorističkih ćelija poput Al-Qaeide (Nesser et al., 2016:4-5). Da je ISIL dominantna teroristička ćelija na području Europe dokazuje i podatak da je u razdoblju od 2014. do 2016. godine u nekom kapacitetu sudjelovala u 38 od 42 planirana i/ili izvršena teroristička napada na europskom području (Nesser et al., 2016). Dominantnost ISIL-a na području Europe može se pripisati i njihovoj prilagodljivosti uporabe novih i modernih alata, odnosno Interneta i društvenih mreža, pomoću kojih, kako je u prethodnom poglavlju predstavljeno, radikaliziraju i vrbuju nove članove.

Postoji li rješenje za potencijalne terorističke napade na području Europe? Seung-Whan Choi u svom znanstvenom članku *Does Restrictive Immigration Policy Reduce Terrorism in Western Democracies?* (2018: 15) izlaže hipotezu o smanjenju terorističke prijetnje pomoću restriktivne državne imigracijske politike. Dok je dokazano da države koje imaju proces selekcije na temelju završenog obrazovanja ili imovinskog statusa imaju manju vjerojatnost terorističkog napada, ova politika ne rješava problem već postojećih državljana koji se radikaliziraju putem *online* sfere. Ovo dokazuju i društvene dinamike terorističkih ćelija, unutar kojih takozvani poduzetnici (eng. *entrepreneurs*) vrbuju društveno odbačene ili povodljive pojedince kako bi ih radikalizirali dovoljno da počine teroristički napad. Kako bi ih vrbovali, ovi poduzetni ekstremisti koriste uglavnom društvene medije ili druge internetske alate (Nesser et al., 2016: 7). Ulazeći dublje u društvenu dinamiku terorističkih ćelija, može se doći do zaključka da poduzetni pojedinci imaju bolji društveni i imovinski status, dok su sljedbenici, koji su uglavnom izvršitelji terorističkih činova, pojedinci sa slabim društvenim i imovinskim

statusom. Uspješno korištenje društvenih mreža od strane ISIL-a i sličnim terorističkim organizacijama iznenadilo je vlade zapadne Europe te one nisu uspostavile jasan kontra-narativ toj propagandi (Rowe i Saif, 2016:333). Radi ovog razloga, znanstvenici koji se bave *online* sigurnošću i protuterorizmom su analizirali ISIL-ovu tipologiju informacijskog ratovanja. ISIL koristi društvene platforme, aplikacije, hakiranje te mnoge druge propagandne tehnike kako bi ostvario tri strateška cilja:

1. Izgradnju i očuvanje *online* zajednice,
2. Formiranje političko-vojnih ciljeva i prezentiranje istih javnosti te
3. Prezentirati ISIL-ovski kalifat kao privlačan i strateški važan cilj.

(Bazan et al., 2015)

Većina objavljanog sadržaja ISIL-ovog informacijskog centra se fokusira na cilj uspostavljanja utopije u ranije spomenutom kalifatu. Ovu informaciju znanstvenici smatraju ključnom, jer se kalifat pozitivno prezentira u narativu pravde, poštene vlasti i bogate ekonomije, privlačeći potencijalne članove obećavajući im utopijsku budućnost. Ovo može povećati motivaciju počinitelja, koji u procesu radikalizacije odbacuju europske vrijednosti, što se može iščitati iz pojmova i fraza koje koriste na društvenim mrežama – termini poput *succession, linger, Islamic State, Caliphate State, In Iraq* su najčešće korišteni termini od strane korisnika koji imaju „pro-ISIL“ tendencije (Rowe i Saif, 2016:333).

Iz navedenog možemo zaključiti da prava prijetnja europskim zemljama leži od strane njenih građana te počinitelji terorističkih činova više ne dolaze iz vanjskih zemalja – oni su građani slabijeg društvenog statusa koji se u velikoj mjeri radikaliziraju putem *online* foruma i preko društvenih mreža od strane poduzetnih ekstremista. Oni, pomoću infrastruktura postavljenih od strane prijašnje aktivnih terorističkih organizacija, osnivaju podgrupe koje uz pomoć izmjene značenja i simbola te cijelog pogleda na društvo radikaliziraju podložne pojedince, koji u posljednjoj fazi radikalizacije počinjavaju terorističke čineve. Ovi pojedinci, koji se okupljaju upravo na društvenim medijima, svakodnevnim alatima koje koristi većina europske populacije, propagiraju drugačije kulturne vrijednosti od onih europskih te pokušavaju širiti propagandu na sve one koji dođu u *online* proksimitet njihovog socijalnog kruga.

5. Odgovor društvenih mreža – *online* protuterorizam

Između srpnja i prosinca 2017. godine, terorističke organizacije su iskoristile više od 150 različitih *online* platformi za raspačavanje ekstremističke propagande (Nyst, 2019:116). Ova činjenica, skupa s informacijama deduciranim u prethodnim poglavljima, označava internetsku sferu i društvene medije kao jednu od glavnih bojišnica na kojima se odvija rat između ekstremista i protuterorističke inicijative. Društvene mreže, kao entiteti privatnog vlasništva, imaju društvenu odgovornost kontrolirati svoj sadržaj kako bi smanjile prijetnju od ekstremizacije i radikalizacije stanovništva, no ova premisa za sobom povlači vječno pitanje slobode govora i cenzure. Zbog velikog broja korisnika (Facebook ima 1.49 milijardu dnevno aktivnih korisnika (Nyst, 2019)) te inovativnog i prilagodljivog načina na koji terorističke skupine koriste *online* platforme, društvene mreže imaju problema s kontroliranjem i suzbijanjem terorističkog sadržaja na svojim platformama, što pokazuju i mnogi napadi izvršeni uz pomoć planiranja putem društvenih mreža, poput detonacije eksplozivnih naprava na Bostonskom maratonu 2013 (Nyst, 2019:118).

Društvene mreže se iz ovih razloga okreću uporabi AI (eng. *artificial intelligence*) tehnologije. *Online* platforma za dijeljenje medijskih sadržaja *Youtube* tvrdi da je u razdoblju od lipnja do prosinca 2017. godine 98% svih odstranjenih sadržaja identificirano od strane AI tehnologije u koju su uložili značajne fondove (Nyst, 2019 po *Youtube*, 2018). Iako ova informacija AI tehnologiju stavlja u pozitivno svjetlo, informacija koliko je ukupno terorističkog sadržaja detektirano i odstranjeno te koji se parametri koriste za njegovu identifikaciju nisu dostupne. Društvena mreža Facebook koristi tehnologiju uspoređivanja slika i fotografija te tehnologiju uspoređivanja tekstualnog sadržaja kako bi automatski zabranila diseminaciju onih sadržaja koji su već okarakterizirani kao teroristički sadržaj. Ove tehnologije su omogućile Facebooku da prepozna i odstrani terorističke sadržaje, no i cijele terorističke *online* zajednice koje se koriste Facebookom za širenje terorističke propagande. Iz priloženog vidimo da je AI tehnologija koristan alat za suzbijanje *online* terorizma i radikalizacije, no da se mora koristiti u kombinaciji s ljudskim nadgledanjem najbolje pokazuje program tvrtke *Alphabet inc.*, koja uz pomoć intervjuiranja publike koja je u jednom trenutku svog života bila podložena radikalizaciji i usvajanju ekstremističkih stavova gradi algoritme koji korisnika odvrćaju (eng. *redirect*) od ekstremističkih sadržaja te mu umjesto njih serviraju video-sadržaje koji dokazuju da je ekstremistički sadržaj neistinita teroristička propaganda (Nyst, 2019). Nyst (2019) tvrdi da je ova metoda pokazala kako je najefektivniji način *online* protuterorizma upravo spajanje

računalne umjetne inteligencije i ljudskog rada te da je odstranjivanje terorističkih sadržaja manje efektivna metoda od rehabilitacije i reedukacije pojedinaca podložnih *online* radikalizaciji.

5.1 Izazovi za budućnost

Zbog poslovnog modela društvenih mreža, koje su entiteti u privatnom vlasništvu i čiji je glavni cilj profitiranje od sadržaja objavljenog na mreži, u njihovom je interesu da korisnik provede što više vremena na mreži. Na primjeru Youtubea, tvrdi Nyst po Tufekci (2019:119), „...pretraživanje pojma vegetarijanstva korisnika može dovesti do veganstva, džogiranja do ultra-maratona, popularnosti bivšeg američkog predsjednika Donalda Trumpa do rasističkih videa te pretraživanje Hillary Clinton do teorija zavjere o napadu na World Trade Center 11. rujna 2001.“. Ovo je rezultat općepoznatog mehanizma zvanog algoritam, kojem je cilj korisniku servirati ono što misli da bi mu se moglo svidjeti. Problem koji se predstavlja je da algoritmi društvenih mreža sami po sebi mogu ekstremizirati i radikalizirati korisnike bez uplitanja terorističkih organizacija. Korisnici koji su ekstremizirani su uglavnom najglasniji i oni koji provode najviše vremena na mreži. Društvene mreže ovu činjenicu iskorištavaju, kao što Nyst (2019:119) po riječima ranog ulagača u društvenu mrežu Facebook, Rogera McNameea, objašnjava: „...Najekstremnija, najopasnija vrsta sadržaja privlači najangažiranije korisnike na platformi...Facebook je naučio da su korisnici na ekstremnim stranama političkog spektra najvrjedniji jer jedan ekstremizirani korisnik može isprovocirati reakcije od 50 do 100 drugih korisnika, i zato Facebook želi što više ekstremnog sadržaja na svojoj platformi“. Iz priloženog vidimo da *online* radikalizacija i borba protiv nje nije crno-bijeli proces. Zbog kapitalističke prirode društvenih mreža, koje su kroz godine postojanja kompromitirale privatnost svojih korisnika bezbroj puta, *online* radikalizacija nikad neće biti stvar prošlosti, odnosno proces koji se može iskorijeniti iz *online* sfere. Rješenje ovog problema može biti državna intervencija, no postavlja se pitanje u kojoj se mjeri mogu donijeti regulatorni zakoni korištenja društvenih mreža koji bi bili efektivni, bez da se država uplete u slobodu govora i cenzurira svoje građane u *online* sferi.

6. Zaključak

Teroristički napadi ne moraju biti svakidašnja pojava kako bi svaki dan sijali strah u kosti građanima zapadne Europe. Dovoljan je strah i sumnja kako je nešto takvo moguće, kako bi teroristi ostali relevantni i ostvarili svoje ciljeve. Kroz ovaj rad je pokušano dokazati kako je *online* radikalizacija putem društvenih mreža stvaran i aktualan problem za europsku zajednicu. Temeljem obrađenih slučajeva je dokazano da pripadnici terorističkih ćelija koriste društvene mreže i *online* sferu strateški i proračunato, a infrastruktura društvenih mreža, iako idealna za širenje ovakvih sadržaja nije (ili ne želi biti) podobna za kontroliranje i odstranjivanje terorističke propagande, jer bi to značilo gubitak profitabilnosti. Utvrđeno je da samo odstranjivanje terorističkog sadržaja nije dovoljno – pojedinci reagiraju bolje na reedukaciju i promjenu stavova o temama koje terorističke organizacije pokušavaju radikalizirati. Sam proces *online* radikalizacije je dovoljno velika tema za odvojeno istraživanje jer uključuje mnoštvo povezanih faktora čije uzročno-posljedične veze mogu biti bolje istražene unutar znanstvene zajednice. Iako su konkretni slučajevi istraženi (istraživanje Rowea i Saifa o radikalizaciji putem Twittera), nedostaje im dubina analize samog sadržaja koje radikalizirani korisnici objavljuju i dijele. Terorističke organizacije poput ISIL-a su aktivne na području zapadne Europe te koriste preostalu infrastrukturu ranije aktivnih terorističkih ćelija. Poput odstranjivanja sadržaja od strane društvenih mreža, ni stroža imigracijska kontrola nije rješenje za problem terorističkih napada na području zapadne Europe, jer je većina napada počinjena od strane radikaliziranih građana europskih država. Socio-ekonomski i društveni status se također pokazuje kao bitan faktor te su prethodno obrađena istraživanja pokazala da su društveno i ekonomski ranjivi pojedinci, većinom muškarci u tridesetim godinama života, najpodložniji poprimanju radikalnijih stavova te spremni na konkretne akcije (počinjenje terorističkih činova). Prisutan je i element manipulacije od strane bolje situiranih pojedinaca, kojima je krajnji cilj upravo sijanje terora na europskom tlu. Ove činjenice nas navode na zaključak kako je fenomene *online* radikalizacije, društvenih mreža i terorizma na tlu zapadne Europe bolje povezati unutar znanstvene zajednice, a putem povezivanja sa simboličkim interakcionizmom (ili nekom drugom sociološkom teorijskom paradigmom) bolje razumjeli akcije pojedinaca koje se odvijaju unutar terorističkih grupa, kako bi ih, na kraju krajeva, bolje znali prepoznati i spriječiti.

7. Literatura

1. Azzam, M. (2007). The Radicalization of Muslim Communities in Europe: Local and Global Dimensions. *The Brown Journal of World Affairs*, 13(2), 123–134. Pristupljeno 15.8.2022. s: <http://www.jstor.org/stable/24590574>
2. Blumer, H. (2009). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Univ. of California Press.
3. Choi, S.-W. (2018). Does Restrictive Immigration Policy Reduce Terrorism in Western Democracies? *Perspectives on Terrorism*, 12(4), 14–25. Pristupljeno 15.8.2022. <http://www.jstor.org/stable/26482976>
4. Jenkins, B. M. (1982). Statements about Terrorism. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 463, 11–23. Preuzeto 17.8.2022. s <http://www.jstor.org/stable/1043608>
5. Turk, A. T. (2004). Sociology of Terrorism. *Annual Review of Sociology*, 30, 271–286. Preuzeto 15.8.2022. s <http://www.jstor.org/stable/29737694>
6. Gibbs, J. P. (1989). Conceptualization of Terrorism. *American Sociological Review*, 54, 329-340.
7. Nesser, P., Stenersen, A., & Oftedal, E. (2016). Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect. *Perspectives on Terrorism*, 10(6), 3–24. Preuzeto 17.8.2022. s <http://www.jstor.org/stable/26297702>
8. Nyst, M. (2019). Social Media and Counterterrorism. In I. Kfir & G. Grice (Eds.), *Counterterrorism Yearbook 2019* (pp. 115–124). Australian Strategic Policy Institute. Pristupljeno 19.8.2022. s <http://www.jstor.org/stable/resrep23114.18>

9. Radaković Groš, Đ. (2018). Uzroci radikalizacije terorista. *Policija i sigurnost*, 27 (3/2018.), 324-348. Preuzeto 11.8.2022. s <https://hrcak.srce.hr/206284>

10. Rowe, M., & Saif, H. (2016). Mining Pro-ISIS Radicalisation Signals from Social Media Users. *Proceedings of the Tenth International AAI Conference on Web and Social Media (ICWSM 2016)* Preuzeto 18.8.2022. s <https://www.aaai.org/ocs/index.php/ICWSM/ICWSM16/paper/download/13023/12752>

11. Weimann, G. (2015). Terrorist Migration to Social Media. *Georgetown Journal of International Affairs*, 16(1), 180–187. Pristupljeno 9.8.2022. s: <http://www.jstor.org/stable/43773679>

12. West, L. J. (2016). #jihad: Understanding Social Media as a Weapon. *Security Challenges*, 12(2), 9–26. Preuzeto 19.8.2022. s: <http://www.jstor.org/stable/26465604>